

**Державна служба статистики України
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Львівський торговельно-економічний університет
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Академія WSB, Домброва Гурнича (Польща)
Академія прикладних наук (Польща)
Вища школа менеджменту інформаційних систем (Латвія)**

**МАТЕРІАЛИ
ХІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА
ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТИ
ЧАСТИНА 1**

**присвяченої пам'яті першого ректора
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
доктора економічних наук, професора,
заслуженого економіста України**

**Івана Ісаковича
Пилипенка**

Київ, 15 жовтня 2024 р.

Київ – Інтерсервіс – 2024

УДК: 330.3+316.4](477)(082)
С 83

Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції у 2-х частинах. Частина 1. Київ, Інтерсервіс, 2024. С. 1 – 499.

ISBN 978-966-999-467-7

Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції містять тези доповідей, повідомлень та виступів її учасників, у яких викладено наукові результати аналітичного осмислення сутності сучасних проблем модернізації соціально-економічного, гуманітарного, освітнього, наукового простору та перспектив розвитку України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та студентів економічних та соціально-гуманітарних спеціальностей.

Адреса оргкомітету конференції:
Україна, 04107, м. Київ, вул. Підгірна, 1
тел.: (044) 486-15-02, (044) 486-13-10, +38 063-257-69-50
e-mail: finconferenceNASOA@ukr.net

Матеріали публікуються в авторській редакції. Відповідальність за науковий рівень тез доповідей, обґрунтованість висновків, достовірність результатів, дотримання академічної доброчесності несуть автори.

УДК: УДК 330.3+316.4](477)(082)

ISBN 978-966-999-467-7

**Стратегія розвитку України:
фінансово-економічний та
гуманітарний аспекти: матеріали
XI Міжнародної науково-практичної
конференції**

ЧАСТИНА 1

Гриценко А. А. Забезпечення стабільності грошової одиниці як основа фінансової стабільності	98
Гудзь О. Є. Фінансові інструменти інноваційного розвитку Підприємств в період воєнного стану	102
Гуменюк В. В. Регіональна політика України: питання спроможності	106
Гуренко С. В. Механізми стимулювання інвестицій в економіку України в умовах воєнного стану	111
Даниленко Ю. В. Доцільність впровадження буферів капіталу для регулювання банківської діяльності в умовах війни	113
Данилюк С. Ю., Вавричук О. С. Бюджетна політика України в умовах воєнного часу	118
Дідик О. О. Інтеграція інноваційних технологій в систему фінансового моніторингу українських банків	123
Дмитровська В. С. Малий та середній бізнес: інноваційний підхід д о управління ним	126
Жарікова О. Б., Коваленко Д. О. Операції з платіжними картами в Україні	130

*Даниленко Юлія Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів;
Національний університет харчових технологій*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ БУФЕРІВ КАПІТАЛУ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Стабільна банківська система є важливою складовою економічного розвитку будь-якої країни. Її значення особливо посилюється в умовах війни. Великий обсяг руйнувань, дефіцит фінансових ресурсів змушують суб'єктів господарювання шукати джерела їх покриття. Фінансова підтримка іноземних партнерів є надзвичайно важливою, але саме банківські установи мають надати і розподілити фінансові ресурси для відбудови і створення нових підприємств після здобуття перемоги. При цьому важливого значення набуває регулювання самої банківської діяльності в напрямку підтримки її стійкості та стабільного функціонування.

Питання регулювання банківської діяльності розглядаються широким колом спеціалістів та практиків. Серед них варто відзначити праці Бондаренко Л., Дадашової П., Данилець О., Мороз Н. та ін. Вони зосереджують увагу на характері нових вимог до регулювання капіталу банків в контексті імплементації директив ЄС, аналізі досвіду запровадження буферів капіталу в іноземних країнах. Проте подальшого дослідження потребують особливості формування буферів капіталу в банківській системі України у воєнний та післявоєнний період.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних та практичних аспектів запровадження буферів капіталу в практику регулювання банківських установ та доцільність їх використання в Україні в умовах війни.

Протягом останніх років в системі регулювання банківської діяльності відбуваються суттєві зміни щодо посилення вимог до капіталу банків, зокрема відбувся перехід на трирівневу систему обчислення капіталу, очікується завершення впровадження оновлених підходів до управління ліквідністю (LCR та NSFR). Крім того, Національний банк України встановлює для банків вимоги щодо формування, значень та порядку розрахунку буферів капіталу як необхідного елемента керування достатністю капіталу. Такі буфери планувалося запровадити ще з 2020 р., проте пандемія Covid19 та повномасштабне вторгнення в Україні змусили НБУ відтермінувати цю подію.

Буфер капіталу це по суті запас, який створює банк понад нормативи достатності капіталу для покриття збитків в результаті настання вкрай несприятливих обставин з урахуванням всіх можливих ризиків.

Вітчизняним законодавством у відповідності з європейськими вимогами передбачено формування чотирьох буферів капіталу:

✓ буфера консервації (формується в нестресовий період для покриття збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому. Нормативне значення – 2,5% сукупної експозиції під ризиком);

✓ контрциклічного буфера (активується у період кредитної експансії, знижується або деактивується в періоди економічного спаду. Знижує проциклічність фінансової системи. Залежно від фази економічного циклу може коливатися від 0% до 2,5% сукупної експозиції під ризиком);

✓ буфера системної важливості (встановлюється тільки для системно важливих банків для посилення їх стійкості. Варіюється залежно від категорії системної важливості банку від 1% до 2% сукупної експозиції під ризиком);

✓ буфера системного ризику (формується для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків. Національний банк установлює вимоги до формування банками буфера системного ризику в разі виявлення ознак, які свідчать про підвищення системних ризиків (за винятком ризиків, урахованих для встановлення контрциклічного буфера капіталу), 0-3% сукупної експозиції під ризиком).

Важливо зазначити, що в європейській практиці, буфери капіталу не є взаємопоглинаючими, тобто потрібно сформувати кожний буфер окремо, тому в законодавстві введено поняття комбінованого буфера, який є сумою всіх чотирьох буферів. Все це призводить до необхідності суттєвого збільшення капіталу. Тому багато практиків побоюється, що запровадження буферів капіталу призведе до зменшення величини банківських активів, а, отже, і до обмеження можливостей кредитування економіки.

Але банк не повинен формувати всі чотири буфери капіталу на постійній основі. Тільки два буфери (буфер консервації і системної важливості) не скасовуються й не деактивуються в разі настання кризи. Якщо банки їх не можуть тримати в повному обсязі, вони обмежуються в праві розподіляти капітал [3]. При цьому буфер системної важливості стосується тільки системно важливих банків і його величина залежить від значення банку для банківської системи. Що стосується контрциклічного буфера та буфера системного ризику, то для їхнього запровадження мають бути належні підстави, а саме – надмірне кредитування, виникнення тих чи інших загроз для фінансової стабільності. У разі появи свідчень про зростання цих ризиків НБУ завчасно повідомлятиме про рівень і графік встановлення відповідних буферів [2]. Коли рівень цих ризиків нормалізується ці буфери можуть деактивуватися.

Формування буферів капіталу передбачено європейською директивою про вимоги до капіталу CRD, тому країни-члени вже мають певний досвід їх використання. Для України найбільший інтерес представляє досвід країн, близьких за рівнем економічного розвитку (таблиця 1). До таких відносять Болгарію, Хорватію, Чехію, Кіпр, Угорщину та Польщу (за даними Мінфіну [5]).

Як видно з таблиці майже всі проаналізовані країни формують буфери капіталу для регулювання банківської діяльності. В таблиці зазначена остання інформація щодо формування буферів капіталу, проте в деяких країнах буфер системного ризику та буфер контрциклічності були деактивовані або формуються за 0%-ставкою. Зокрема, це було спричинено кризою Covid19, коли банки деактивували свої буфери для вивільнення ресурсів для кредитування економіки. Проте, як видно з таблиці, вже з 2023-2024 рр. вони відновили формування буфера контрциклічності, а Чехія, наприклад, відновлює і формування буфера системного ризику, починаючи з 2025 р. Буфер системної важливості формується у всіх країнах, оскільки криза у цих системно важливих установах може спричинити втрати та дефіцит ліквідності по всій фінансовій системі. Величина буферів по країнах в цілому коливається в межах, передбачених вимогами директиви ЄС, але враховує можливості національних економік.

Таблиця 1

Формування буферів капіталу в країнах, близьких за рівнем економічного розвитку до України

Країна	Буфер консервації		Контрциклічний буфер		Буфер системного ризику		Буфер системної важливості	
	Введено в дію	Величина	Введено в дію	Величина	Введено в дію	Величина	Введено в дію	Величина
Болгарія	2014 р.	2,5%	2023 р.	2%	2014 р. Наразі не активний	3%	2023 р. для 7 банків	0,5-1%
Хорватія	2014 р.	2,5%	2024 р.	1,5%	2022 р.	1,5%	2023 р. для 7 банків	0,25-2,5%

Продовження таблиці 1

Чехія	2014 р.	2,5%	2024 р.	1,25%	2025 р.	0,5%	2023 р. для 6 банків	0,5- 2,5%
Кіпр	2017 р.	2,5 %	2024 р.	1%	На разі не формується		2023 р. для 5 банків	0,25- 1,875%
Угорщина	2015 р.	Запровад жувався поступов о з 0,625% у 2015 р. до 2,5% у 2019 р.	2024 р.	0,5%, з 2025 р. планує ться підвищ ення до 1%	2024 р.	0-2%	2023 р. для 7 банків	2,5- 4,5%
Польща	2016 р.	2,5%	2016 р.	0%	На разі не формується		2023 р. для 10 банків	0,25-2%

Джерело: складено автором за даними [6]

Аналіз використання буферів капіталу в європейських країнах показав їх ефективність в середньо- та довгостроковій перспективі. Проте не всі країни змогли швидко використати накопичені в буферах кошти в кризовий період та зберегти необхідну кількість ресурсів для дотримання інших вимог щодо достатності капіталу. Тому при впровадженні буферів капіталу в Україні це необхідно врахувати. Крім того, як свідчить європейський досвід, законодавчо мають бути прописані цілі, на які можуть використовуватися кошти, накопичені в буферах капіталу, оскільки окремі банки можуть використовувати їх на споживчі потреби (наприклад виплату дивідендів), а не на підтримку економіки [1].

На сьогоднішній день, в умовах війни в Україні прийнято рішення про заборону виплати дивідендів акціонерними товариствами, крім державних. Таке ж рішення було прийнято в країнах ЄС під час кризи Covid19. Тому більшість банків мають у своєму розпорядженні значний обсяг нерозподіленого прибутку, який може стати джерелом формування буферів капіталу. Основним побоюванням щодо їх запровадження є можливе скорочення обсягів кредитування через зменшення вільних ресурсів. За даними НБУ, не зважаючи на воєнний стан, банки поступово нарощують темпи кредитування як суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб. Скорочується і частка непрацюючих кредитів у портфелі банків [4]. Проте, після закінчення воєнних дій, очікується суттєве скорочення фінансової допомоги від партнерів і наростання кризових явищ в економіці країни, що може спричинити збільшення непрацюючих кредитів. Тому банкам знадобляться достатньо потужні буфери капіталу, зокрема, буфер консервації капіталу, який треба почати формувати вже зараз, щоб його можна було використати для поглинання ризиків в період кризи. Крім того, більшість країн, навіть при деактивації інших буферів капіталу, продовжує формувати буфер системної важливості, оскільки за умови дестабілізації

системно важливих банків це негативно вплине на стабільність всієї фінансової системи.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування двох буферів капіталу (контрциклічності та системного ризику) в найближчій перспективі для України не є актуальним, проте може стати важливим інструментом регулювання банківської діяльності у післявоєнний період за умови притоку в економіку значних інвестицій. Щодо буфера консервації та системної важливості, то тут НБУ необхідно при визначенні їх розміру знайти баланс між необхідною достатністю капіталу та обсягом банківських ресурсів, які можуть бути використані для кредитування потреб економіки.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л.П., Мороз Н.В. Впровадження буферів капіталу як інструментів макропруденційного регулювання українського банківського сектору. *Ефективні економіка*. 2021. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8657> (дата звернення: 03.10.2024).

2. Дадашова П., Данилець О. Навіщо Національний банк підсилює вимоги до капіталу банків. *Дзеркало тижня*. 28.12.2021. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/navishcho-natsionalnij-bank-pidsiljuje-vimohi-do-kapitalu-bankiv.html> (дата звернення: 01.10.2024).

3. Дадашова Первін. Поточний портфель «5-7-9» уже занадто великий для бюджету-2024 і питання боргу за програмою все ще актуальне. Інтерв'ю від 15.07.2024. *Інтерфакс Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1000393.html> (дата звернення: 30.09.2024).

4. Огляд банківського сектору, серпень 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2024-roku> (дата звернення: 01.10.2024).

5. Про затвердження середньострокової стратегії управління державним боргом на 2024–2026 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 1117 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2024).

6. National measures of macroprudential interest in the EU/EEA. URL: https://www.esrb.europa.eu/national_policy/ccb/html/index.en.html (дата звернення: 05.10.2024).